

Woord vooraf 11

1. Tijd van verveling 17

Het voordeel je te kunnen vervelen. De gebeurtenissen gaan, de tijd komt. Ondraaglijkheid van de lineaire tijd. Het wachten. Godot. Cultuur als tijdverdrijf. Een dun gordijn van gebeurtenissen biedt zicht op het niets van de tijd. De metafysische tinnitus. Romantische verkenningen van de verveling. De drie bedrijven van het drama verveling. Als niets gaat, moet je zelf op weg gaan. Vrijheid en beginnen. De tijd vormen.

2. Tijd van beginnen 3 5

Het plezier ergens aan te beginnen. Beroemde beginners in de literatuur, van Kafka tot Frisch en Rimbaud. Het geval Schwerte/ Schneider. Beginnen, vrijheid en determinatie. Eerste bezoek aan Augustinus: het geprogrammeerde lied. Open en gesloten tijd. Moeilijk begin in de moderne voortplantingsindustrie. Bij zichzelf beginnen en te veel op zich nemen. Hannah Arendts filosofie van de nataliteit. Kansen voor een veelbelovend begin.

3. Tijd van de zorg 53

Zorg - het dienstdoende orgaan van de ervaarbare tijd. De zorg steekt de rivier over. Heideggers zorg: aan de wereld vervallen en de dood uit de weggaan. Zorg als mogelijkhedenzin. Het probleem: in de zorg dezelfde blijven. Weer eens de ontdekking van een 'allergelukkigst volk'. Zonder toekomstbesef, zonder zorgen. De gemoderniseerde zorg in de risicomaatschappij. De terugkeer van de oude zorg.

4. Gesocialiseerde tijd 72

Wat meet de tijd? Regelmatig verlopende bewegingen meten onregelmatig verlopende bewegingen. De klok als sociale institutie. Tijdsritme van het geld. Tijdsdiscipline. De wonderlijke punctualiteit. De kalender van Robinson. Gelijktijdigheid. Communicatie in realtime. De telefoon van Proust en de stemmen uit het dodenrijk. Moeilijkheden met de opgerekte gelijktijdigheid. Opwaardering van het heden en opgeslagen verleden.

5. Geëxploiteerde tijd 89

Gevangen in tijdschema's. Als de tijd schaars wordt, heilshistorisch, historisch, kapitalistisch. Schulden en krediet. Tijd van de geldeconomie. Versnellingen. Verschillende snelheden. Razende stilstand. Spoorwegen. De aanval van het heden op de rest van de tijd. Romantische kritiek: het suizende rad van de tijd.

6. Levenstijd en wereldtijd 110

Beperkte levenstijd, onbepaalde wereldtijd? De cyclische tijd vermindert de spanning. De christelijke aanval op de wereldtijd. De nietigheid van de tijd. Tweede bezoek bij Augustinus. Tijdspanse, geen tijdstippen. Een kleine fenomenologie van de tijdservaring. Verledens zonder heden. De werkelijke en de voorgestelde tijd. Het absurde en de wereldtijdsvervullingen: materialistisch, christelijk, vooruitstrevend, evolutionair.

7. Kosmische tijd 129

Begin van de tijd. Aanvangssingulariteit. Fysische eschatologie. Bertrand Russells 'vlot van de cultuur' en de grote kosmische nacht. Einsteins relativiteitstheorie. Niet alles is relatief, maar we leven niet allemaal in dezelfde tijd. Het raadsel van de gelijktijdigheid. Ruimtetijd. Overwinning van het dualisme tussen mens en wereld. Einsteins kosmische vroomheid. Het verhevende.

8. Eigen tijd 147

De eigen tijd van het lichaam en lichaamsritmes. De verdediging van de eigen tijd als politieke taak. In de labyrinten van de eigen tijd. Waarin de werkelijkheid verdwijnt. Eigen tijd heft identiteit op. Iedereen is een laatste getuige. 'Dat ene wolkje bloeide slechts minuten.' Het ornithologische godsbewijs. Sartres niets en de tijd. Tweede kleine fenomenologie van de tijdservaring. Waarom we notoir te laat komen. Het plotselinge.

9. Spel met de tijd 168

Speelruimte door taal en schrift. De ontdekking van de tijdlagen en waar het vertellen van verhalen vandaan komt. De ondergang van Kasch, een Afrikaanse mythe. Verhalen vertellen als overlevingsmiddel. Een kleine typologie van literaire tijdpatronen. Van de Odyssee tot Balzac, van

Oedipus tot de detectiveroman. Het motief van de levensleugen. Hamlet en de geremdheid. Epische en dramatische behandeling van de tijd. Tijd van de beelden. Waarom schreeuwt Laocoön niet? Het plotselinge. Fotografie en waarheid. Een vrouw steekt de rivier over. Bobslee op ooghoogte. De paradoxen van Zeno. De onwillekeurige herinneringsbeelden van Proust. Het eeuwige ogenblik. Muziek.

10. Vervulde tijd en eeuwigheid 189

Plato's eeuwigheid en de alledaagse ervaring van het blijvende heden. Door overgave de tijd vergeten. Geestelijke en wereldlijke mystiek. Het esthetische grote ogenblik. Nietzsche, Hofmannsthal, Proust en Adorno. Verlangen naar onsterfelijkheid. Verlenging van de tijd van leven. Onsterfelijkheid van de ziel\$ Oerscène met de dood van Socrates. Het denken kan zichzelf niet wegdenken. Het christelijke geloof in de opstanding. Hoger egocentrisme Het loslaten en de moeilijkheden daarvan.

Bibliografie 209